

ТАҚРИЗИ

роҳбари илмӣ ба диссертатсияи Зафарзода Нушофарин Зафар дар мавзун «Иштироки сиёсӣ ҳамчун воситаи муоширати ҳокимият ва ҷомеа» (дар мисоли Тоҷикистон) барои дарёфти дараҷаи илмии доктори фалсафа (PhD), доктор аз рӯи ихтисоси 6D050200 - Сиёсатшиносӣ (6D050202 - Ниходҳо, равандҳо ва технологияи сиёсӣ) пешниҳод шудааст.

Мубрамии мавзун таҳқиқот. Илм ва таҷрибаи сиёсӣ собит намудааст, ки шахс ҳамчун субъекти асосии муносибатҳои ҷамъиятӣ дар ташаккул ва таҳкими низоми муайяни робитаҳои иҷтимоӣ сиёсӣ ва фарҳангии маънавӣ нақши калидӣ дошта, муносибати ӯ ба доираи муайяни арзишу меъёр ва ақидаю тасаввуротҳо вобаста ба сатҳи иҷтимоишавӣ ва ҷаҳонбинияш шакл мегирад. Аз ин рӯ яке аз масъалаҳои меҳварие, ки ба мавқеи бошуурона ва ҳадафмандонаи шахс таъсир мерасонад, ташаккули устувории мафкуравӣ дар муносибат ба раванду зухуроти гуногуни ҷамъиятӣ мебошад. Маҳз дар ҳамин замина шакли зарурии иштироки сиёсии шахс дар равандҳои сиёсии ҷомеа ташаккул ёфта, бо ҳамин васила муоширати байни ҳокимият ва ҷомеа таъмин карда мешавад.

Ногуфта намонад, ки ҷаҳорҷӯбаи мафкуравие, ки шахс дар доираи он рафтори худро танзим менамояд, ба сифати механизми танзимкунандаи амалу рафтори ҷамъиятӣ баромад намуда, қодир аст ба самти муайяни рушди муносибатҳои ҷамъиятӣ таъсири бевоситаи худро расонад.

Омӯзиши масъалаи иштироки сиёсӣ ҳамчун инъикоси сатҳи муошират ва робитаи ҳокимият бо ҷомеа дар замони муосир аҳаммияти хос дорад. Зеро фазои фароҳи иттилоотӣ имкони васеи паҳн намудани арзишҳои гуногуни сиёсӣ маънавиро дошта, таҳҷуми иттилоотӣ идеологие, ки ҳамаҷӯза ҷараён дорад, осебпазирии ҷомеа ва низоми арзишии онро дар рӯ ба рӯи таҳдидҳои ҷаҳонишавӣ баланд мебардорад. Ин ҳолатро дар мисоли ҷой доштани ҳолатҳои нигилизми сиёсӣ ва абсентеизм мушоҳида намудан мумкин аст.

Бо назардошти нуктаи мазкур метавон собит намуд, ки дар ҷомеаи иттилоотӣ василаҳои технологияи иттилоърасон имкон доранд ба шууру мафкураи шахс таъсири амиқ расонида, тамоҷули сиёсӣ, арзишӣ ва ахлоқии ӯро зери назорати худ қарор диҳанд. Аз ин нуктаи назар дар шароити муосири рушди ҷомеа таҳқиқи омӯзиши сатҳи таъсиррасонии технологияҳои иттилоотӣ шабакавӣ ба ташаккули мавқеи шахс дар ҷомеа аҳамияти хоси илмӣ амалӣ дорад.

Мубрамияти масъала дар он аст, ки дар чунин шароит ҳифзи манфиатҳои умумидавлатӣ вазифаи басо мушкил мегардад. Таҳрифи воқеият ва мақсаду ҳадафҳо, назарфиребӣ, мағзшӯйӣ, дуруғафкании интернетӣ (фейкҳо) василаҳои психологӣ таъсиррасонӣ буда, ба дарки аслии воқеият монеа эҷод карда метавонанд. Маҳз аз ҳамин сабаб, ба ақидаи мо, ташаккули устувории мафкуравӣ дар заминаи тарғиби ҳамаҷонибаи арзишҳои миллӣ, боло бурдани худшиносии худогоҳӣ ва

ифтихори ватандорӣ дар раванди ҳифзи мавқеи устувори шахсият нақши босазо дорад. Аз ин нуктаи назар диссертатсияи Зафарзода Нушофарин Зафар аҳаммияти хоси илмию амалиро соҳиб аст.

Мақсаднокии таҳқиқи масъалаи мазкур дар он аст, ки василаҳои таъминкунандаи сатҳи зарурии муоширати ҳокимият ва ҷомеа дар шароити муосир хеле гуногун буда, тавассути онҳо муошират ва робитаи зич байни субъектҳои зикргардида таъмин карда мешавад.

Афзалиятнокии таҳқиқот дар он аст, ки зери таъсири технологияҳои иттилоотӣ мо имкони таҳқиқи шакли нави арзишҳо – арзишҳои ахлоқии бо ҷомеаи иттилоотӣ вобаста, аз он ҷумла ахлоқи иттилоотиро ҳамчун шакли хоси ахлоқ пайдо намуда, моҳият ва хусусиятҳои онро ошкор мекунем.

Нуктаҳои зикргардида муҳимият, мубрамият ва мақсаднокию афзалиятнокии диссертатсияи Н.Зафарзодаро муайян мекунад.

Қайд намудан ҷоиш аст, ки диссертатсия ҷанбаи қавии назариявӣ методологӣ дошта, муаллиф бо истифода аз методу равишҳои маъмули таҳқиқотӣ, истифодаи сарчашмаҳо ва адабиёти илмӣ масъалаи иштироки сиёсиро ҳамчун василаи муоширати ҳокимият ва ҷомеа ба таври маҷмуи ва бисёрҷониба мавриди таҳқиқ қарор додааст. Махсусияти мазкур дар рафти гузориши масъала, таҳлили он, қиёс ва ҳулосабарории муаллиф баръало эҳсос карда мешавад. Ҳамзамон бо ин, муаллиф яке аз аввалинҳо шуда дар илми сиёсатшиносии ватанӣ мавзӯи мазкурро ба риштаи таҳлили диссертатсионӣ кашидааст. Ин бошад яке аз нуктаҳои дорои моҳияти хоси навгонӣ мебошад. Лозим ба ёдоварист, ки муносибати объективонаи муаллиф ба раванди ташаккули шаклҳои гуногуни иштироки сиёсӣ имкон додааст, ки ӯ ҷанбаҳои манфӣ ва мусбӣи онро мавриди таҳлилу омӯзиши ҷамаҷониба қарор диҳад. Диссертант дурнамои рушди ҷомеаи иттилоотиро дар Тоҷикистон муайян намуда, муаллиф собит намудааст, ки муносибат ба иттилоот ва танзими муносибатҳо дар ин соҳа хусусияти дигар касб намудаанд. Хусусан дар замони муосир нақши иттилоот дар идоракунии давлатӣ бесобиқа мебошад. Таҷрибаи давлатдорӣ мустақил собит месозад, ки дар кишвари мо ҳам масъалаи истифодаи иттилоот дар раванди идоракунии давлатӣ ҳамчун масъалаи дорои арзиши махсус арзёбӣ ва баррасӣ мешавад.

Муаллиф дар доираи мақсаду вазифаҳои дар ҷаҳорҷӯбаи таҳқиқот гузошташ тавонистааст бо таъия ба методҳои зарурии илмӣ масъалаи мазкурро таҳқиқ ва ҳулосаҳои асоснок пешниҳод намояд.

Таҳлили диссертатсия нишон медиҳад, ки он дар сатҳи хуби илмӣ таълиф шуда, талаботҳои ба диссертатсияҳои номзадӣ пешниҳодшаванда дар он ба инобат гирифта шудаанд.

Соҳтори диссертатсия аз муқаддима, 3 боб, 6 зербоб, ҳулосаю тавсияҳо ва рӯйхати адабиёти истифодашуда иборат мебошад. Ҳаҷми умумии диссертатсия 179 саҳифаи матни компютериро дар бар мегирад.

Мантиқи гузориш дар раванди таҳқиқ риоя гаштааст. Муаллиф дар заминаи таҳлили ҷамаҷонибаи масъала мақсади гузошташударо ба даст овардааст. Истифодаи пойгоҳи қавии иттилоотӣ ва сарчашмаҳо

этимоднокии баланди натиҷаҳои бадастовардаи муаллифро таъмин ва арзиши илмӣ диссертатсияро баланд бардоштаанд.

Боби якуми диссертатсия “Моҳияти иҷтимоӣ сиёсии иштироки сиёсӣ: ҷанбаҳои назариявӣ концептуалӣ ва сохторӣ функционалии он” ду зербобро дар бар мегирад. Зербоби якуми он “Асосҳои назариявӣ концептуалии масъалаи иштироки сиёсӣ: моҳият, хусусият ва тамоюлҳои нави он” ном дошта, пурра ба таҳлили ҷанбаҳои назариявӣ масъала бахшида шудааст. Диссертант моҳият ва хусусияти иштироки сиёсиро аз дидгоҳи олимони мактабҳои гуногуни илмӣ мавриди баррасӣ қарор дода, умумият ва тафовути онҳоро муайян намудааст. Диссертант иштироки сиёсиро ҳамчун шакли фаъолияти маънидод намудааст, ки мақсади он таъсиррасонӣ ба субъекти қабулкунандаи қарори сиёсӣ мебошад.

Зербоби дуюми боби якуми диссертатсия “Таҳлили сохторӣ функционалии иштироки сиёсӣ ва хусусиятҳои он” ном дошта, дар доираи он муаллиф “рафтори сиёсӣ”, “фаъолияти сиёсӣ” ва “амали сиёсӣ”-ро таҳлил намудааст, ки бо иштироки сиёсӣ дар робитаи зичи сохторӣ функционалӣ қарор доранд. Диссертант зифаҳои иштироки сиёсиро низ дар доираи зербоби мазкур тасниф намуда, хосияти ҳар кадоми онҳоро муайян ва асоснок намудааст.

Боби 2 диссертатсия “Хусусияти зоҳиршавӣ иштирок ва рафтори сиёсии субъектҳои сиёсат дар шароити соҳибистиклолӣ” ном дошта, аз ду зербоб иборат мебошад. Зербоби якуми боби дуюм “Истиклоли давлатӣ ва шаклҳои зоҳиршавӣ иштирок ва рафтори сиёсии шахрвандон дар Тоҷикистон” унвон гирифта, дар доираи он шакли зоҳиршавӣ рафтору иштироки сиёсии шахрвандон дар равандҳои сиёсии солҳои аввали соҳибистиклолӣ мавриди таҳлил қарор гирифтааст. Ба воқеияти давраи аввали солҳои 90-уми қарни гузашта баҳои объективӣ дода, диссертант равзор ва иштироки сиёсии субъектҳои сиёсатро ҳамчун дорои хусусияти номуназзам, агрессивӣ, ғайриконвенционалӣ ва зӯрварона маънидод намудааст. Ҳар як ҳулосаи муаллиф бо мисолҳои аниқ асоснок карда шудааст.

Зербоби дуюми боби ду “Иштироки электоралӣ нишонаи муҳими демократикунонии ҷомеа ва шакли осоиштаи иштироки сиёсӣ” ба таҳлили масъалаи иштироки шахрвандон дар маъракаи сиёсӣ – интиҳобот бахшида шудааст. Муаллиф омилҳо ва заминаҳои ташаккули фарҳанги электоралӣ ва иштироки электоралии аҳолиро мавриди таҳлилу баррасӣ қарор додааст. Ӯ барҳақ қайд мекунад, ки дар Тоҷикистон шакли фаъоли иштироки электоралӣ шакл гирифтааст ва сатҳи баланди иштироки мардум дар интиҳоботҳо мушоҳида мешавад.

Боби 3 диссертатсия ба таҳлили масъалаҳои “Ҷаҳонишавӣ ва масъалаҳои тақмили шаклҳои иштироки сиёсӣ дар Тоҷикистони муосир” бахшида шуда, ду зербобро дар бар мегирад. Зербоби якуми он “Таъсири равандҳои ҷаҳонишавӣ ба шакли иштироки сиёсии ҷавонон дар Тоҷикистон: рақамикунонӣ ва таъсири он ба сатҳи иштироки сиёсӣ” ном дорад. Муаллиф қайд менамояд, ки маҳз тавассути василаҳои иттилоотӣ на танҳо ҷомеаҳои хурд, балки равандҳои глобалӣ идора карда шуда,

инсоният ба марҳилаи нави мавҷудияти худ – марҳилаи иттилоотӣ ва ё қарни рақамӣ ворид гаштааст. Аз ин рӯ, наметавон ин воқеиятро сарфи назар кард. Он ҳатто ба ҳаёти шахсии ҳар як нафар ворид шуда, фазои шахсии ӯро идора карда истодааст. Вобаста ба ин, таъсири василаҳои зикргардида ба раванди идоракунии ҷомеа низ хеле калон буда, ҳар қуввае, ки аз он самаранок истифода барад, дорои захира ва неруи иловагӣ хоҳад гашт.

Зербоби дуюми боби сеюм “Ҷомеаи иттилоотӣ ва масъалаҳои фаъолгардии неруҳои деструктивӣ: роҳҳои пешгирии иштироки сиёсии ғайриқонунӣ ва абсентеизм” ном дошта, дар он муаллиф қайд мекунад, ки таҳқиқи нақши василаҳои иттилоотӣ ва шабакавӣ моро бо воқеияти дигари комилан нав – фазои маҷозӣ рӯ ба рӯӣ мекунад, ки қобилияти таъсиррасонии куллиро ба ташаккули шакли рафтор ва маҷмуи арзишҳои иҷтимоии ҷомеа доранд. Дар ин ҷо сухан сари нақши таъсиррасони технологияҳои иттилоотӣ ба ташаккули рафтори ифротӣ меравад. Таҷриба нишон дода истодааст, ки маҳз татбиқи самаранокӣ технологияҳои назарфиребии сиёсӣ иттилоотӣ ба қувваҳои ифротию террористӣ имконият додааст, то ҷаҳони имрӯзаро ба макони ноамнӣ ва таҳдидҳо табдил диҳад. Имрӯз дастрасӣ ба шабакаҳои иттилоотии ҷаҳонӣ хеле осон гаштааст. Ин ҳолат дар назди низомҳои сиёсӣ ва давлатӣ масъалаҳои ҷиддии таъмини амният ва ягонагиро пеш гузоштааст, зеро маҳз иттилоот ҳамчун василаи камхарҷи пешбурди ҷанги иттилоотӣ дар набардҳои геополитикӣ муфид будани худро собит намудааст.

Дар қисмати хулосавии диссертатсия муаллиф натиҷаҳои бадастомада ва тавсияҳоро барои истифодаи амалӣ пешниҳод намудааст. Натиҷаҳои бадастомада дар сатҳи зарурӣ асоснок карда шуда, ифодакунандаи мазмуни асосии таҳқиқоти мазкур мебошанд. Методологияи истифоданамудайи муаллиф ба ӯ имкон додааст, ки бо риояи объективияти илмӣ хулосаҳо ва натиҷаҳои таҳқиқотро таҳия намуда, тавассути собитсозии воқеияти онҳо эътимоднокии баландро ба даст оварад.

Дар асоси гуфтаҳои боло метавон хулоса намуд, ки диссертатсияи Зафарзода Нушофарин Зафар «Иштироки сиёсӣ ҳамчун воситаи муоширати ҳокимият ва ҷомеа» (дар мисоли Тоҷикистон), ки барои дарёфти дараҷаи илмии доктори фалсафа (PhD), доктор аз рӯи ихтисоси 6D050200 - Сиёсатшиносӣ (6D050202 — Ниҳодҳо, равандҳо ва технологияи сиёсӣ) пешниҳод шудааст, ба масъалаи муҳимми дорои аҳамияти илмӣ амалӣ бахшида шудааст. Он кори илмии мустақилона иҷрошуда ва ба анҷомрасида мебошад, ки дар доираи он натиҷаҳои муҳимму зарурӣ ва барои ҷомеа аҳамиятнок ба даст оварда шудааст.

Дар раванди таълифи диссертатсия ҳамаи муқаррароти аз ҷониби ҚОА назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муайяншуда, ба пуррагӣ риоя гардидааст.

Автореферат ва интишороти муаллиф муҳтавои диссертатсияро ифода мекунанд.

Дар асоси гуфтаҳои боло метавон хулоса намуд, диссертатсияи Зафарзода Нушофарин Зафар «Иштироки сиёсӣ ҳамчун воситаи муоширати ҳокимият ва ҷомеа» (дар мисоли Тоҷикистон), ки барои дарёфти дараҷаи илмӣ доктори фалсафа (PhD), доктор аз рӯи ихтисоси 6D050200 - Сиёсатшиносӣ (6D050202 - Ниҳодҳо, равандҳо ва технологияи сиёсӣ) ба талаботи пешниҳодшаванда ҷавобгӯ буда, муаллифи он сазовори унвони дархостшаванда мебошад.

**Рохбари илмӣ, узви вобастаи АМИТ,
доктори илмҳои сотсиологӣ, профессор,
мудири шуъбаи сотсиологияи Институти
фалсафа, сиёсатшиносӣ ва ҳуқуқи ба номи
А.Баҳоваддинови АМИТ**

Ш. Шoisматуллоев

Суроға: 734025. Ҷумҳурии Тоҷикистон
ш.Душанбе, куч. Рӯдакӣ, 33
E-mail: afkor1946@gmail.com
Тел: (992) 935086878

**Имзои д.и.с., профессор Ш. Шoisматуллоев - ро тасдиқ менамоям:
Нозири калони шуъбаи кадрҳои
Институти фалсафа ва сиёсатшиносии
ба номи А.Баҳоваддинови АМИТ**

Б. Абдурахмонзода

« 12 » 09 2026